

Міністерство освіти і науки України
Сумський національний аграрний університет
Юридичний факультет
Кафедра адміністративного та інформаційного права
Кафедра державно-правових дисциплін та українознавства

Робоча програма (силабус) освітнього компонента

**ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ
(ЮРИДИЧНА ДЕОНТОЛОГІЯ,
ОСНОВИ РИМСЬКОГО ПРАВА)**

(обов'язковий)

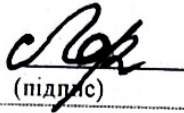
Реалізується в межах освітньої програми *Право*
за спеціальністю *D8 «Право»*
на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти

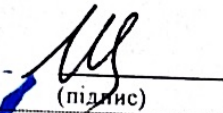
Суми 2026

Розробники:



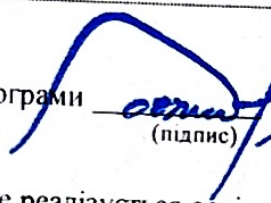
Віта ТКАЧЕНКО, к.ю.н., доцент кафедри адміністративного
та інформаційного права
Наталія БОНДАР, доцент кафедри ДПД та українознавства,
доктор філософії зі спеціальності 081 Право

Розглянуто, схвалено /та затверджено на засіданні кафедри <u>адміністративного</u> <u>та інформаційного</u> <u>права</u> (назва кафедри)	протокол від <u>11.06.2026</u> № <u>16</u>
	Завідувач кафедри  (підпис) Ірина АРІСТОВА (прізвище, ініціали)

Розглянуто, схвалено /та затверджено на засіданні кафедри <u>державно-правових</u> <u>дисциплін</u> та <u>українознавства</u> (назва кафедри)	протокол від 11.05.2026 №12
	Завідувач кафедри  (підпис) Світлана ШЕСТАКОВА (прізвище, ініціали)

Погоджено:

Гарант освітньої програми


(підпис)

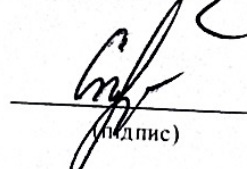
Олег РОГОВЕНКО
(ПІБ)

Декан факультету, де реалізується освітня програма

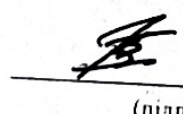

(підпис)

Марина КУЗНЕЦОВА
(ПІБ)

Рецензія на робочу програму(додається) надана:

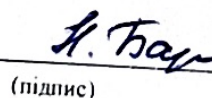

(підпис)

Вікторія СТРЕЛЬНИК
(ПІБ)


(підпис)

Іван КРАВЧЕНКО
(ПІБ)

Методист відділу якості освіти,
ліцензування та акредитації


(підпис)

Наталія БОНДАР
(ПІБ)

Зареєстровано в електронній базі: дата: 23.06 2026 р.
© СНАУ, 2026 рік

Інформація про перегляд робочої програми (силабусу):

Навчальний рік, в якому вносяться зміни	Номер додатку до робочої програми з описом змін	Зміни розглянуто і схвалено		
		Дата та номер протоколу засідання кафедри	Завідувач кафедри	Гарант освітньої програми

1. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ				
1	Назва ОК	ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ (ЮРИДИЧНА ДЕОНТОЛОГІЯ, ОСНОВИ РИМСЬКОГО ПРАВА)		
2	Факультет/кафедра	Юридичний факультет, кафедра адміністративного та інформаційного права, кафедра ДПД та українознавства		
3	Статус ОК	Обов'язковий		
4	Програма/Спеціальність (програми), складовою яких є ОК для	Освітньо-професійна програма «Право» за спеціальністю D8 «Право»		
5	ОК може бути запропонований для			
6	Рівень НРК	Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, НРК – 6 рівень		
7	Семестр та тривалість вивчення	Денна форма навчання: 1, 2 семестр Заочна форма навчання: 1-й курс		
8	Кількість кредитів ЄКТС	5 кредитів ЄКТС		
9.1	Осінній семестр Загальний обсяг годин для <u>денної</u> форми навчання та їх розподіл – 60 годин	Контактна робота(заняття)		
		Лекційні – 14 годин	Практичні /семінарські - 16 годин	Лабораторні – 30 годин
9.2	Загальний обсяг годин для <u>заочної</u> форми навчання та їх розподіл	Контактна робота (заняття)		
		Лекційні – 4 години	Практичні /семінарські – 4 години	Лабораторні – 52 години
	Весняний семестр Загальний обсяг годин для <u>денної</u> форми навчання та їх розподіл – 90 годин	Контактна робота(заняття)		
		Лекційні – 14 годин	Практичні /семінарські - 30 годин	Лабораторні – 46 годин
	Загальний обсяг годин для <u>заочної</u> форми навчання та їх розподіл	Контактна робота (заняття)		
		Лекційні – 6 години	Практичні /семінарські – 4 години	Лабораторні – 80 години
	Мова навчання	Державна (українська)		
	Викладач/Координатор освітнього компонента	Ткаченко Віта Віталіївна, доцент Години консультацій – кожної середи о 12.15, кабінет 123 г Бондар Наталія Анатоліївна, доктор філософії зі спеціальності 081 Право, доцент Години консультацій – кожного вівторка о 12.15, кабінет 114 г		
	Контактна інформація	vita.tkachenko@snau.edu.ua nataliia.bondar@snau.edu.ua		
	Загальний опис освітнього компонента	Осінній семестр Вступ до спеціальності (Юридична деонтологія) має дуже важливе значення у підготовці кваліфікованих фахівців у галузі права, які працюють на утвердження в суспільстві верховенства права та правової свідомості й правової культури. Набуті знання студенти повинні вміти правильно застосовувати в юридичній практиці, володіти мистецтвом міжособистісного спілкування, завжди з високим рівнем усвідомлення та сумління захищати справедливість, права, честь і гідність людини, суспільства і держави.		

		<i>Весняний семестр</i> Розвиток громадянського суспільства в Україні як одне з пріоритетних завдань, що постали перед українською спільнотою на початку XXI століття, потребує для свого успішного вирішення використання всіх можливих ресурсів(засобів), які слугуватимуть зростанню рівня правосвідомості та правової культури громадян держави. Серед зазначених засобів провідну роль відіграють ті, що за своєю природою, походженням і призначенням мають відношення до цивілістики, прямо чи опосередковано слугують ефективному правовому регулюванню приватноправових відносин. Зважаючи на історичне значення рецепції римського права у правових системах країн континентальної Європи, до числа яких належить і Україна, вивчення навчальної дисципліни «Основи римського права» слід вважати важливою та невід’ємною частиною правової освіти студентів і, відповідно, одним з інструментів позитивної трансформації вітчизняного громадянського суспільства. Римське приватне право небезпідставно вважається значним і величним досягненням світової культури, яке піднесло юридичну справу на верхівку людського духу і моральності.
	Мета освітнього компонента	<i>Осінній семестр</i> <i>Мета освітнього компонента:</i> формування у студентів первинних знань про правові основи державного життя, дбайливого ставлення до інтересів особи, суспільства та держави, ціннісних орієнтирів щодо моральної оцінки діяльності юриста-професіонала, з вимогами, що ставляться до працівників юридичної сфери; розкриття службового обов’язку юриста (внутрішнього імперативу); необхідність сформувати у студентів належний рівень правосвідомості; навчити студентів 1-го курсу суті і змісту юридичної професії, вважати совість, справедливість головними критеріями його професійної діяльності; сприяти інтегруванню знань про право, професійну етику юриста із знаннями про загальнолюдські цінності, щоб створити передумови та мотиви вибору юристом норм належної поведінки у практичній діяльності; сприяння формуванню у студента цілісного уявлення про обрану ним спеціальність, ознайомлення з її історією, визначення місця в системі знань; ознайомлення з вимогами, які юрист, як професіонал і особистість, має виховувати в собі для успішної діяльності з охорони прав людини і громадянина, зміцнення законності і правопорядку. <i>Весняний семестр</i> <i>Мета освітнього компонента:</i> ознайомлення з історією виникнення і розвитку римського приватного права, його джерелами, змістом, історичним і сучасним значенням.
	Передумови вивчення ОК, зв'язок з іншими освітніми компонентами ОП	<i>Осінній семестр</i> Освітній компонент має зв’язок із такими курсами, як «Юридична психологія», «Адвокатура в Україні та зарубіжних країнах», «Нотаріат України» <i>Весняний семестр</i>

		1. Освітній компонент базується на таких курсах, як Загальна теорія та філософія права, Історія держави та права України та зарубіжних країн. 2. Освітній компонент є основою для цивілістичних курсів, як Цивільне право, Сімейне право, Цивільний процес.
	Політика академічної доброчесності	Політика академічної доброчесності в Сумському національному аграрному університеті ґрунтується на базових цінностях і принципах чесності, відповідальності, справедливості, поваги, довіри, прозорості, персональної відповідальності та нетерпимості до порушень академічної доброчесності. Норми, що формують політику академічної доброчесності в СНАУ, закріплені у таких внутрішніх документах: Кодекс академічної етики та академічної доброчесності СНАУ (https://surli.cc/qusnwa); Положення про порядок перевірки академічних та наукових текстів на унікальність в СНАУ (https://surl.li/tjtraux); Положення про використання штучного інтелекту у СНАУ (https://surl.li/zkvosb). Перевірка робіт на ознаки академічного плагіату здійснюється за допомогою систем StrikePlagiarism.com. Обов'язковій перевірці підлягають кваліфікаційні роботи здобувачів вищої освіти, рукописи дисертацій, монографій, підручників, посібників та статей; інші роботи перевіряються вибірково. Використання ШІ допускається як допоміжного інструменту для пошуку, структурування, редагування, перекладу чи попереднього аналізу інформації. При цьому автор має зберігати особисте авторство, критично перевіряти згенерований зміст, не подавати результати роботи ШІ як власний науковий результат та зазначати факт його істотного використання. Недоброчесним вважається використання ШІ для повного чи часткового виконання завдань замість здобувача, генерації недостовірних джерел, фальсифікації даних, обходу перевірки на унікальність, а також подання згенерованих результатів як власних без належного розкриття. В університеті формується нульова толерантність до академічної недоброчесності. За порушення цих норм здобувачі освіти притягуються до відповідальності згідно із Законом України «Про академічну доброчесність», спеціальними законами у сфері освіти і науки та внутрішніми нормативними документами СНАУ.
	Посилання на курс у Moodle	<i>Осінній семестр</i> https://cdn.snau.edu.ua/moodle/course/view.php?id=3936 <i>Весняний семестр</i> https://cdn.snau.edu.ua/moodle/course/view.php?id=749
	Ключові слова	<i>Осінній семестр</i> юридична деонтологія, деонтологія, професійна етика, моральні обов'язки юриста, поведінка юриста, принципи правової системи. Інші важливі слова: гуманність, справедливість, милосердя, нормативність, самостійність, практичність, індивідуальність.

		<i>Весняний семестр</i> Система права, приватне право, публічне право, джерела права, спадкове право, позов, особа, правовий статус, речі, право на чужі речі, власність, володіння, зобов'язання, договір.
--	--	---

Осінній семестр

2. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ ТА ЇХ ЗВ'ЯЗОК З ПРОГРАМНИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ НАВЧАННЯ

Результати навчання за ОК: Після вивчення освітнього компонента студент очікувано буде здатен...»	Програмні результати навчання, на досягнення яких спрямований ОК (зазначити номер згідно з нумерацією, наведеною в ОП)												Як оцінюється РНД
	РН1	РН2	ПНР3	ПНР4	ПНР5	ПНР6	ПНР7	ПНР8	ПНР9	ПНР18	ПНР19	ПНР20	
ДРН 1. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).	+	+	+	+			+	+					Практичні заняття 1-7
ДНР 2. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи	+	+	+			+			+		+		Практичні заняття 1-7
ДНР 3. Аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.	+				+								Практичні заняття 1-4
ДНР 4. Здатність до консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.					+						+		Практичне заняття 5-7
ДНР 5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.		+	+							+			Практичні заняття 1-8

3. ЗМІСТ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ)

Тема. Перелік питань, що будуть розглянуті в межах теми	Розподіл в межах загального бюджету часу			Рекомендована література ¹	
	Аудиторна робота		Самостійна робота		
	Лк	Пз	Лаб. з. 3.		

¹ Конкретне джерело із основної чи додатково рекомендованої літератури

Тема 1. Загальна характеристика юридичної деонтології. 1. Поняття та загальна характеристика науки "юридична деонтологія" 2. Предмет наукового дослідження 3. Роль юридичної деонтології в системі гуманітарних наук 4. Соціальне значення юридичних деонтологічних знань 5. Завдання науки "юридична деонтологія".	2/2	2		5/8	6.1.1.-6.1.8 6.2.1. 6.3.1 6.3.3.
Тема 2. Загальна характеристика юридичної діяльності 1. Методологічні підходи до розуміння (вивчення) юридичної діяльності 2. Юридична діяльність як різновид соціальної діяльності 3. Основні риси, що характеризують юридичну діяльність 4. Зміст юридичної діяльності 5. Види юридичної діяльності	2/2	2		5/8	6.1.1.-6.1.8 6.2.1. 6.3.1 6.3.3.
Тема 3. Загальна характеристика юридичної наукової діяльності 1. Поняття, функції юридичної науки та її структура 2. Зміст та структура юридичної науки 3. Об'єкт та предмет юриспруденції 4. Методологія юриспруденції. Методи юриспруденції: види та зміст	2	2/2		5/8	6.1.1.-6.1.8 6.2.1. 6.3.1 6.3.3.
Тема 4. Юридична навчальна діяльність 1. Система вищої юридичної освіти в Україні 2. Основні шляхи удосконалення вищої юридичної освіти в Україні 3. Особливості правової освіти в Україні 4. Система стандартів вищої освіти 5. Освітньо-кваліфікаційні характеристики фахівця з вищою освітою за спеціальністю "Право" 6. Освітньо-професійні програми підготовки фахівця	2	2/2		5/8	6.1.1.-6.1.8 6.1.14 6.2.1. 6.3.1 6.3.3. 6.3.22
Тема 5. Юридична практична діяльність 1. Поняття та загальна характеристика юридичної практичної діяльності 2. Основні ознаки юридичної практичної діяльності 3. Принципи, завдання та функції юридичної практичної діяльності	2	2		5/8	6.1.1.-6.1.8 6.2.1. 6.3.1 6.3.3. 6.3.21
Тема 6. Характеристика окремих видів юридичної практичної діяльності 1. Суддівська діяльність 2. Прокурорська діяльність 3. Поліцейська діяльність 4. Адвокатська діяльність 5. Нотаріальна діяльність 6. Юридична консультативна діяльність	2	2		3/6	6.1.1.-6.1.8 6.2.1. 6.3.1 6.3.3. 6.3.21
Тема 7. Професійно - правова культура юриста. Етична культура юриста.	2	4		2/6	6.1.1.-6.1.8 6.2.1.

1. Поняття, структура і загальна характеристика правової культури та її роль у розвитку правової культури суспільства.					6.3.1 6.3.3. 6.3.21
2. Правова кваліфікація як складова професіоналізму посадових осіб.					
3. Професійна культура юриста. Основні особливості професії юриста. Професія, фахівець.					
4. Поняття, структура етичної культури, функції правової етики в юридичній практиці.					
5. Основні моральні принципи юридичної практики.					
6. Кодекс професійної етики юриста.					
7. Поняття морально-професійного обов'язку юриста.					

4. МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ТА НАВЧАННЯ

ДРН	Методи викладання (робота, що буде проведена викладачем <u>під час аудиторних занять</u> , консультацій)	Кількість годин	Методи навчання (які види навчальної діяльності має виконати <u>студент самостійно</u>)	Кількість годин
ДРН 1. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).	- проведення лекційних та практичних занять мультимедійними презентаціями до кожної з тем - рішення ситуативних задач, виконання індивідуальних, сильних завдань, розігрування ролей, діловій гри. - ситуаційне дослідження; - обговорення на заняттях; - ділові гри.	6	- опрацювання незнайомих (нових) термінів та складання власного термінологічного словника; - додаткове опрацювання лекційного матеріалу. - тестування, анкетування, реферат, консультація, письмова робота	6
ДРН 2. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової	- проведення лекційних та практичних занять мультимедійними презентаціями до кожної з тем - практичних занять, аналіз практичних ситуацій, - рішення ситуативних задач, виконання індивідуальних, сильних завдань, розігрування ролей, - ділової гри.	6	- додаткове опрацювання лекційного матеріалу; - підготовка до захисту практичних робіт; - проходження тренувального тестування за кожною з тем; - аналіз проведеної роботи під час виконання практичних завдань та написання ґрунтовних висновків до роботи.	6

природи				
ДНР 3. Аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.	- проведення лекційних та практичних занять мультимедійними презентаціями до кожної з тем - аналіз практичних ситуацій, - рішення ситуативних задач, виконання індивідуальних, сильних завдань, розігрування ролей, - ділової гри.	6	- Додаткове опрацювання лекційного матеріалу; - підготовка до захисту практичних робіт; - проходження тренувального тестування за кожною з тем; - аналіз проведеної роботи під час виконання практичних завдань та написання ґрунтовних висновків до роботи	6
ДНР 4. Здатність до консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.	- аналіз практичних ситуацій, - рішення ситуативних задач, виконання індивідуальних, сильних завдань, розігрування ролей, - ділової гри.	6	- додаткове опрацювання лекційного матеріалу; - підготовка до захисту практичних робіт; - проходження тренувального тестування за кожною з тем; - аналіз проведеної роботи під час виконання практичних завдань та написання ґрунтовних висновків до роботи	6
ДНР 5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.	- проведення лекційних та практичних занять мультимедійними презентаціями до кожної з тем - рішення ситуативних задач, виконання індивідуальних, сильних завдань, розігрування ролей, діловій гри. - ситуаційне дослідження; - обговорення на заняттях; - ділові гри.	6	- додаткове опрацювання лекційного матеріалу; - підготовка до захисту практичних робіт; - проходження тренувального тестування за кожною з тем; - аналіз проведеної роботи під час виконання практичних завдань та написання ґрунтовних висновків до роботи	6
Всього		30		30

5. ОЦІНЮВАННЯ ЗА ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ

5.1. Діагностичне оцінювання (зазначається за потреби)

5.2. Сумативне оцінювання

5.2.1. Для оцінювання очікуваних результатів навчання передбачено

№	Методи сумативного оцінювання ОСІННІЙ 1 семестр (злік)	Бали / Вага у загальній оцінці	Дата складання
---	--	--------------------------------	----------------

1.	1	Модуль 1 (теми 1-4)	50 балів	До 7 тижня
2.	1.1.	Тестування	10 балів	До 7 тижня
3.	1.2.	Усні опитування. Аналіз конкретних ситуацій (Case-study) по кожній темі	20 балів	щотижня
4.	1.3.	Написання контрольної роботи за результатами вивчення теоретичного матеріалу	20 балів	щотижня
5.	3.	Модуль 2 (теми 5-8)	50 балів	15 тиждень
6.	3.1.	Тестування	10 балів	До 15 тижня
7.	3.2.	Усні опитування	10 балів	щотижня
8.	3.3.	Аналіз конкретних ситуацій (Case-study) по кожній темі	10 балів	щотижня
9.	1.4	Індивідуальна дослідницька робота (реферат)	10 балів	щотижня
10.	1.5	Колоквіум	10 балів	щотижня
11.	5	Залік		

5.2.2. Критерії оцінювання

Компонент ²	Незадовільно	Задовільно	Добре	Відмінно ³
Усні опитування. Аналіз конкретних ситуацій (Case-study) по кожній темі	<5 балів <i>Вимоги щодо завдання не виконано</i>	6-10 <i>Більшість вимог виконано, але окремі складові відсутні або недостатньо розкрити, відсутній аналіз інших підходів до питання</i>	11-15 балів <i>Виконано усі вимоги завдання</i>	16- 20 балів <i>Виконано усі вимоги завдання, продемонстровано, вдумливість, запропоновано власне вирішення проблеми</i>
Тестування	<3 балів <i>Теоретичні відповіді не точні не вірні</i>	3-5 балів <i>Відповіді надані не на всі питання колоквіуму,</i>	6-8 балів <i>Завдання виконані з незначними помилками, студент не достатньо орієнтується в теоретичному матеріалі</i>	9-10 балів <i>Всі завдання виконано, студент добре орієнтується в теоретичному матеріалі</i>
Написання контрольної роботи за результатами вивчення теоретичного матеріалу	<5 балів <i>Вимоги щодо завдання не виконано</i>	6-10 <i>Більшість вимог виконано, але окремі складові відсутні або недостатньо розкрити, відсутній аналіз інших підходів до питання</i>	11-15 балів <i>Виконано усі вимоги завдання</i>	16- 20 балів <i>Виконано усі вимоги завдання, продемонстровано, вдумливість, запропоновано власне вирішення проблеми</i>
	0-1 бал	2-3 бали	3-4 балів	5 балів

² Зазначити компонент сумативного оцінювання

³ Зазначити розподіл балів та критерії, що зумовлюють рівень оцінки

Модульний контроль (тест множинного вибору)	<i>Залежить від кількості вірних відповідей на тест</i>	<i>Залежить від кількості вірних відповідей на тест</i>	<i>Залежить від кількості вірних відповідей на тест</i>	<i>Залежить від кількості вірних відповідей на тест</i>
--	---	---	---	---

5.3. Формативне оцінювання:

Для оцінювання поточного прогресу у навчанні та розуміння напрямів подальшого удосконалення передбачено

№	Елементи формативного оцінювання	Дата
1	Опитування та усні коментарі викладача за його результатами	На кожному практичному занятті
2	Обговорення та оцінювання студентами виконаних практичних завдань	на практичних заняттях
3	Настанови викладача в процесі виконання практичних завдань	На консультаціях
4	Оцінювання результатів колоквиуму	8,15 тиждень
5	Оцінювання письмових робіт	8, 15 тиждень

6. НАВЧАЛЬНІ РЕСУРСИ (ЛІТЕРАТУРА)

6.1. Основні джерела (Підручники, посібники, монографія)

- Арабаджи Н. Б. Юридична деонтологія: навч.-метод. посіб.для здобувачів вищої освіти спеціальності 081 «Право» Міжнародного гуманітарного університету. Одеса, 2023. 72 с.
- Марченко О. В. Юридична деонтологія : навч. посіб. / О. В. Марченко. – Дніпро : ДДУВС. 2025. – 168 с.
https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/15046/8/%d0%bc%d0%b0%d0%ba%d0%b5%d1%82_%d0%bf%d0%be%d1%81%d1%96%d0%b1%d0%bd%d0%b8%d0%ba_%d0%9c%d0%b0%d1%80%d1%87%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be_%d0%ae%d0%94.pdf
- Кравченко, І. О., & Ткаченко, В. В. Правовий статус органів місцевого самоврядування як суб'єктів публічного управління (адміністрування). Академічні візії, (41). (2025).
- Курс лекцій з юридичної деонтології: навч. посіб./ за заг. ред. І. А. Логвиненка, І. Л. Невзорова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 184 с.
- Савіщенко В. М. Розвиток професійної деонтології: правовий аспект / В. М. Савіщенко // Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 25 лютого 2022 р.). Дніпро : ДДУВС, 2022. С. 40-44.
- Серих О. В. Професійна етика державних службовців: поняття, особливості. Нове українське право. 2021. Вип. 4. С. 104-111.
- Ткаченко В.В. Виклики глобалізації та їх вплив на юридичну освіту. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2021. № 3. С. 470-40-43.
- Ткаченко В.В. Виклики глобалізації та їх вплив на юридичну освіту. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2021. № 3. С. 41-44 URL: http://apnl.dnu.in.ua/3_2021/8.pdf
- Бабенко А.М., Борисова О.О. Юридична деонтологія: навч. посіб. – Одеса: ОДУВС, 2022. – 176 с.
- Юридична деонтологія: навч.-метод. посіб.для здобувачів вищої освіти спеціальності 081 «Право» Міжнародного гуманітарного університету. Одеса, 2023. 72 с.

6.1. Методичне забезпечення

- Ткаченко В. В. Вступ до спеціальності (Юридична деонтологія): Конспект лекцій. Суми, 2021 рік, 60 ст.
- Ткаченко В. В. Вступ до спеціальності (Юридична деонтологія): Методичні рекомендації для виконання практичних занять. Суми, 2021 рік, 30 ст.
- Ткаченко В. В. Вступ до спеціальності (Юридична деонтологія): Методичні рекомендації для виконання самостійної роботи. Суми, 2021 рік, 30 ст.

6.2. Інші джерела (Нормативно-правові акти):

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР// [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-Х. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 № 5076-VI.[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
5. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3781-XII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>
6. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-XII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>
7. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
8. Про нотаріат: Закон України від 02 вересня 1993 № 3425-XII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>
9. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11 липня 2001 р. № 2625-III [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>
10. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
11. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 № 1697-VII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
12. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 № 987-XII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/987-12>
13. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 червня 2016 № 1402-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
14. Про національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 № 580-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

6.3. Інформаційні ресурси

1. Генеральна прокуратура України// Офіційний інтернет-портал. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.gp.gov.ua/>
2. Асоціація адвокатів України (сайт) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.uaa.org.ua/>
3. Українська нотаріальна палата (сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.palata.notariat.org.ua/index.html>
4. Міністерство внутрішніх справ України: офіційний веб-сайт (сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>
5. Міністерство юстиції України : офіційний веб-сайт (сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.minjust.gov.ua/>

Весняний семестр

2. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ ТА ЇХ ЗВ'ЯЗОК З ПРОГРАМНИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ НАВЧАННЯ

Результати навчання за ОК: Після вивчення освітнього компонента студент очікувано буде здатен...»	Програмні результати навчання, на досягнення яких спрямований ОК (зазначити номер згідно з нумерацією, наведеною в ОП)								Як оцінюється РНД?
	РН2	РН3	РН4	РН5	РН6	РН8	РН18	РН19	
ДРН1. Застосовувати набуті знання, вміння, навички й традиції римського права, а також навички науково-історичного аналізу норм римського адміністративного та цивільного права, сімейні правовідносини, виникнення основних правових інститутів цивільного та кримінального права тощо на практиці.	X				X	X	X	X	Проведення модульного контролю
ДРН2. Виявляти та аналізувати вплив римського права на законодавство Східної, Західної Європи та України		X	X		X				Проведення модульного контролю
ДРН3. Самостійно робити висновки, поповнювати свої професійні знання для здійснення ефективної правової діяльності, робити історико-правові прогнози на основі знань римського права.	X					X	X		Проведення модульного контролю
ДРН4. Здатність до критичного та системного аналізу, порівняння правових явищ римського приватного права і застосування набутих знань у			X	X	X			X	Проведення модульного контролю

професійний діяльності.									
-------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--

3. ЗМІСТ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ)

Денна/заочна форма навчання

Тема. Перелік питань, що будуть розглянуті в межах теми	Розподіл в межах загального бюджету часу			Само стійна робота	Рекомендована література
	Аудиторна робота				
	Лк	П.з / семін. з	Лаб. з.		
Тема 1. Поняття, предмет та система римського права. План. 1. Предмет «Основи римського права». Основні етапи розвитку публічного та приватного права в Римській державі. Система римського права (цивільне право – jus civile , право народів — jus gentium , преторське право – jus praetorium). 2. Порівняльна характеристика римського приватного та публічного права. Рецепція римського права в країнах Західної та Центральної Європи. Роль римського приватного права в правових системах феодальних та сучасних держав. Значення римського приватного права на сучасному етапі.	2/2	2/-		4/6	1,2,3,4,5,6,7,10
Тема 2. Джерела римського права. План. 1. Поняття та види джерел римського права. Історія держави та права в Стародавньому Римі. Звичаєве право (mores majorum, consuetude). Постанови народних зборів (lex — leges). Постанови сенату (senatus consulta). Едикти магістрів. Преторське право (jus dicere). Кодифікація преторського права. Взаємовідносини між цивільним та преторським правом. 2. Діяльність юристів Стародавнього Риму. Основні напрями діяльності юристів на різних етапах розвитку держави та права. Імператорські конституції (едикти, рескрипти, декрети, мандати). Закони 12 таблиць. Кодифікації римського права. Кодифікація при Юстиніані. Codex Iustinianus Дигести, Інституції Юстиніана, Новели Юстиніана. Принципи цитування цих збірок.	-/-	2/2		4/6	1,2,3,4,5,9
Тема 3. Вчення про позов. План. 1. Виникнення в Римі державного суду. Легісакційний, формулярний та екстраординарний процеси. Преторська формула - стадії силового процесу. Іntenція, демонстрація, кондемнація - як частини формули.	2/-	2/-		4/6	1,2,3,4,5

2. Поняття та види позовів. Речовий та особистий позов. Позов за аналогією. Позов з фікцією. Кондикції. Позови старого права. Абсолютний та відносний захист. 3. Особливі засоби преторського захисту (інтердикти, стипуляція, введення у володіння). Реституція. Позовна давність. Терміни позовної давності. Виникнення обставин, які переривали і зупиняли течію строків позовної давності.					
Тема 4. Поняття особи в римському праві. План. 1. Поняття суб'єкта права. Правоздатність і дієздатність. Обмеження дієздатності. Цивільна честь. Опіка і піклування. 2. Поділ населення Римської держави (суб'єктів права) за станом свободи, сімейним станом, статусом громадянина. 3. Правове становище глави та членів римської родини. 4. Правове становище римських громадян, латинів, перегринів, рабів, вільновідпущеників та колонів та особливості його набуття. Втрата стану громадянства. 5. Юридичні особи. Умови виникнення юридичних осіб.	2/-	2/-		4/6	1,2,3,4,5
Тема 5. Сімейні правовідносини. План. 1. Римська сім'я. Особи свого права та особи чужого права. Агнатське і когнатське споріднення. Ступінь споріднення. 2. Шлюб та його види. Законний римський шлюб і шлюб, що укладався між перегінами та іншими вільними. Конкубінат. Укладання шлюбу. Припинення шлюбу. 3. Особисті і майнові відносини подружжя (при шлюбі: -з чоловічою владою; - без чоловічої влади). 4. Правові відносини батьків і дітей. Батьківська влада. Зміст батьківської влади. Припинення батьківської влади. Стосунки між матір'ю і дітьми.	-/-	2/2		3/6	1,2,3,4,5
Тема 6. Речі як об'єкти права. План. 1. Поняття речового і зобов'язального права. Відмінність речового права від зобов'язального. Види речових прав. 2. Поняття і види речей. Речі прості та складні, споживні та неспоживні, головні та додаткові, рухомі та нерухомі, манципні та неманципні, тілесні та безтілесні. Індивідуально визначені та родові, що знаходяться в обороті та вилучені з обороту.	2/-	2/-		3/6	1,2,3,4,5
Тема 7. Поняття та види володіння. План. 1. Поняття володіння. Види володіння. Цивільне, похідне, добросовісне і недобросовісне, преторське, правомірне і неправомірне володіння.	-/-	2/-		3/6	1,2,3,4,5

2. Виникнення і припинення володіння. Передання володіння короткою рукою. Самовільне захоплення володіння. Припинення володіння. 3. Захист володіння. Інтердикти для повернення втраченого володіння.					
Тема 8. Право власності. План. 1. Виникнення і розвиток інституту права власності в Стародавньому Римі. Поняття і зміст права власності. Право володіння. Право користування. Право розпорядження. Обмеження права власності. 2. Види права власності. Преторська або bonітарна власність. Власність peregriniv. Спільна власність. 3. Набуття і втрата права приватної власності. Первісні і похідні способи набуття права власності. Захист права власності. Негаторний позов. Публіціанський позов. Добросовісний і недобросовісний відповідач.	2/-	2/-		3/6	1,2,3,4,5,8
Тема 9. Право на чужі речі. План. 1. Виникнення, поняття і види прав на чужі речі. Сервітути: поняття і види. Земельні сервітути. Особисті сервітути. 2. Виникнення, втрата і захист сервітутів. Емфітевізис і суперфіцій. Заставне право. Фідуціарна угода, ручна застава, іпотека.	-/-	2/-		3/6	1,2,3,4,5
Тема 10. Поняття зобов'язального права. План. 1. Поняття зобов'язання та його роль у цивільному обороті. Зобов'язання альтернативні і родові. Подільні і неподільні зобов'язання. Підстави виникнення зобов'язань. Юридичні факти: дії і події. Сторони в зобов'язанні. 2. Договори та позадоговірні зобов'язання. Виникнення зобов'язань. Наслідки невиконання зобов'язань. Вина. Види цивільне — правової відповідальності (особиста, майнова, позадоговірна). Підстави звільнення боржника від відповідальності. 3. Забезпечення зобов'язань. Засоби забезпечення зобов'язань. Припинення зобов'язань. Заміна виконання. Прощення боргу. Залік.	2/-	2/-		3/6	1,2,3,4,5
Тема 11. Загальні положення про договір. План. 1. Поняття та види договорів. Вербальні, літеральні, реальні, консенсуальні та безіменні договори. Законність договору. 2. Умови дійсності договорів. Законність договору. Воля сторін і способи її виявлення. Зміст договору. Строки. Мета договору. Тлумачення договору. Укладення договору. Представництво.	-/-	2/-		3/6	1,2,3,4,5,8

Тема 12. Окремі види договірних зобов'язань. План. 1. Поняття зобов'язань з контрактів та пактів. Вербальні договори. Літеральні (письмові) договори. Реальні контракти. Позика. Морська позика. Договір позики. Права і обов'язки позичкодавця та позичальника. Відмінність договору позики від позички. Договір схову. 2. Консенсуальні контракти. Договір купівлі - продажу. Договір найму. Договір найму послуг. Договір підряду. Договір морського перевезення. Договір доручення. Договір товариства. 3. Безіменні контракти. Договір міні. Оціночний договір. Інспекція. Пакти і їх види. Пакти, які позбавлені позовного захисту. Пакти, які забезпечені позовним захистом (приєднані, преторські, імператорські).	-/-	2/-		3/6	1,2,3,4,5
Тема 13. Позадоговірні зобов'язання. План. 1. Поняття позадоговірних зобов'язань. 2. Зобов'язання ніби з договорів. Ведення чужих справ без доручення. 3. Зобов'язання з безпідставного збагачення. Деліктні зобов'язання. Особиста образа. Крадіжка. Неправомірне знищення або пошкодження чужих речей. Пограбування. Зобов'язання ніби з деліктів (квазиделікти).	-/-	2/-		3/5	1,2,3,4,5
Тема 14. Спадкове право. Частина 1. План. 1. Основні поняття спадкового права. 2. Основні етапи розвитку римського спадкового права. 3. Спадкування за давнім цивільним правом. Преторське спадкування. Спадкування за імператорськими законами. Спадкування в праві Юстиніана. Частина 2. План. 1. Спадкування за заповітом. 2. Спадкування за законом. 3. Прийняття спадщини. Сингулярне наступництво.	2/2	4/-		3/5	1,2,3,4,5
Всього	14/6	30/4		46/80	

4. МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ТА НАВЧАННЯ

Денна/заочна форма навчання

ДРН	Методи викладання (робота, що буде проведена викладачем під час аудиторних занять, консультацій)	Кіл-ть годин	Методи навчання (які види навчальної діяльності має виконати <u>студент</u> <u>самостійно</u>)	Кіл-ть годин
ДРН1. Застосовувати набуті знання, вміння, навички й традиції римського права, а	- проведення лекційних та практичних занять з мультимедійними	11/2	- опрацювати та виконати завдання в практикумі по темі 1-3;	5/16

також навички науково-історичного аналізу норм римського адміністративного та цивільного права, сімейні правовідносини, виникнення основних правових інститутів цивільного та кримінального права тощо на практиці.	презентаціями до кожної з тем; - робота в групах, обговорення на заняттях дискусійних питань, виконання індивідуальних завдань.			
ДРН2. Виявляти та аналізувати вплив римського права на законодавство Східної, Західної Європи та України	- проведення лекційних та практичних занять з мультимедійними презентаціями до кожної з тем; - робота в групах, обговорення на заняттях дискусійних питань, виконання індивідуальних завдань.	11/2	- опрацювати та виконати завдання в практикумі по темі 4-12;	5/16
ДРН3. Самостійно робити висновки, поповнювати свої професійні знання для здійснення ефективної правової діяльності, робити історико-правові прогнози на основі знань римського права.	- проведення лекційних та практичних занять з мультимедійними презентаціями до кожної з тем; - робота в групах, обговорення на заняттях дискусійних питань, виконання індивідуальних завдань.	11/2	- опрацювати та виконати завдання в практикумі по темі 1-14;	4/16
ДРН4. Здатність до критичного та системного аналізу, порівняння правових явищ римського приватного права і застосування набутих знань у професійній діяльності.	- проведення лекційних та практичних занять з мультимедійними презентаціями до кожної з тем; - робота в групах, обговорення на заняттях дискусійних питань, виконання індивідуальних завдань.	11/2	- опрацювати та виконати завдання в практикумі по темі 1-3;	4/19
Всього годин		44/10		46/80

5. ОЦІНЮВАННЯ ЗА ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ

6.2. Сумативне оцінювання

6.2.1. Для оцінювання очікуваних результатів навчання передбачено

Денна форма навчання

№	Методи сумативного оцінювання	Бали / Вага у загальній оцінці	Дата складання
1	Модуль 1 (теми 1-7)	35 балів/35%	До 7 тижня
1.1	Письмові контрольні роботи	10 балів /10%	щотижня
1.2	Тестування	10 балів /10%	щотижня
1.3	Робота з практикумом	15 балів/15%	щотижня
2	Модуль 2 (теми 8-14)	35 балів/35%	До 15 тижня
3.1	Письмові контрольні роботи	10 балів /10%	щотижня
3.2	Тестування	10 балів /10%	щотижня
3.3	Підготовка та захист ситуативних завдань	15 балів/10%	13-14 тижень
5	Іспит – теоретичні та тестові питання	30 балів/30%	За розкладом

Заочна форма навчання

№	Методи сумативного оцінювання	Бали / Вага у загальній оцінці	Дата складання
1	Модуль 1 (теми 1-7)	35 балів/35%	За розкладом
1.1	Письмові контрольні роботи	10 балів /10%	За розкладом
1.2	Тестування	10 балів /10%	За розкладом
1.3	Робота з практикумом	15 балів/15%	За розкладом
2	Модуль 2 (теми 8-14)	35 балів/35%	За розкладом
3.1	Письмові контрольні роботи	10 балів /10%	За розкладом
3.2	Тестування	10 балів /10%	За розкладом
3.3	Підготовка та захист ситуативних завдань	15 балів/10%	За розкладом
5	Іспит – теоретичні та тестові питання	30 балів/30%	За розкладом

6.2.2. Критерії оцінювання

Компонент	Незадовільно	Задовільно	Добре	Відмінно
Модуль 1	<10 балів	10-20	20-30 балів	35 балів
	Вимоги щодо завдання не виконано	Більшість вимог виконано, але окремі складові відсутні або недостатньо розкрити, відсутній аналіз інших підходів до питання	Виконано усі вимоги завдання	Виконано усі вимоги завдання, продемонстровано, креативність, вдумливість, запропоновано власне вирішення проблеми
Модуль 2	<10 балів	10-20	20-30 балів	35 балів
	Вимоги щодо завдання не виконано	Більшість вимог виконано, але окремі складові відсутні або недостатньо розкрити, відсутній аналіз інших підходів до питання	Виконано усі вимоги завдання	Виконано усі вимоги завдання, продемонстровано, креативність, вдумливість, запропоновано власне вирішення проблеми
Іспит – теоретичні та тестові питання	0-5 балів	5-15 балів	15-27 балів	27-30 балів
	Студент недостатньо орієнтується в теоретичному	Студент недостатньо орієнтується в	Студент достатньо орієнтується в	Студент гарно орієнтується в теоретичному

	матеріалі, завдання не виконано	теоретичному матеріалі, завдання виконано з помилками	теоретичному матеріалі, завдання виконано	матеріалі, завдання виконано
--	---------------------------------	---	---	------------------------------

6.3.Формативне оцінювання:

Для оцінювання поточного прогресу у навчанні та розуміння напрямів подальшого удосконалення передбачено

№	Елементи формативного оцінювання	Дата
	Виконання завдань з практикуму	На кожне семінарське заняття
	Усний зворотний зв'язок від викладача під час роботи над практичними роботами протягом занять	Протягом всього семестру
	Проходження тестування та модульного контролю зі зворотнім зв'язком з викладачем	Відповідно до графіку навчального процесу
	Усний зворотний зв'язок від викладача під час написання тез та підготовки мультимедійної презентації та виступу-інформування	До 15 тижня

Шкала оцінювання, що діє в Сумському національному аграрному університеті

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	Для екзамену, курсового проекту (роботи), практики, кваліфікаційної роботи	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
75-81		
69-74	задовільно	
60-68		
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

7. НАВЧАЛЬНІ РЕСУРСИ (ЛІТЕРАТУРА)

Основні джерела

Підручники, посібники

1. Римське право: підручник / Є. О. Харитонов, О. А. Підпригора. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 528 с
2. Римське приватне право: підручник/ відпов. ред. Р.А. Майданик, Є.О. Рябоконт. Київ: Алерта, 2023, 386 с. підручник
3. Римське приватне право: компл.навч.-метод. забезп. дисц. Для здобувачів ступеня бакалавра за освіт. програмою «Право» спец. 081 Право / уклад.: О. Н. Владикін; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025. 164 с.
<https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/361421cc-1d8d-4b5e-9d79-7f8492f6b2f2/content>

Методичне забезпечення

1. Бондар Н.А. Вступ до спеціальності (Основи римського права): конспект лекцій для здобувачів 1 курсу ОП «Право», денної заочної форми здобуття вищої освіти ОС «Бакалавр» зі спеціальності D8 / укл. Н. А. Бондар. Суми: СНАУ, 2026. 71 с.

2. Бондар Н.А. Вступ до спеціальності (Основи римського права): практикум для здобувачів 1 курсу ОП «Право», денної заочної форми здобуття вищої освіти ОС «Бакалавр» зі спеціальності D8 / укл. Н. А. Бондар. Суми: СНАУ, 2026. 53 с.
3. Бондар Н.А. Вступ до спеціальності (Основи римського права): методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи з курсу для здобувачів 1 курсу ОП «Право», денної заочної форми здобуття вищої освіти ОС «Бакалавр» зі спеціальності D8 / укл. Н. А. Бондар. Суми: СНАУ, 2026. 53 с.

Додаткові джерела

1. Нежевело В.В., **Бондар Н.А.**, Глуховцов Є.В. Романо-германська правова традиція як фундамент земельного права України: теоретичні та прикладні аспекти рецепції римського права. *Науковий вісник УжНУ. Серія "Право"*. 2026. Випуск 95.
2. **Бондар Н.А.**, Баєва Д.С. Правовий нігілізм і довіра до права: філософсько-правовий вимір та їх співвідношення. *Приватне та публічне право*. 2026. №2. С. 3-8 DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5666.2026.2.1>
3. Бондар Н. А., Калюжна С.В., Петрова Н.О. Вплив цивільного кодексу Франції 1804 року на формування правових систем світу: історико-правові аспекти. *Colloquium-journal: Польский международный журнал научных публикаций*. 2021. №2 (89). С. 12-15. URL: <http://repo.snau.edu.ua/handle/123456789/9025>
4. **Бондар Н.А.**, Масло К.Є. Місце римського права в еволюції юридичної освіти. Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ, 14-18 квітня 2025 р., С. 398
5. Кізлова О.С., Глиняна К.М. Рецепція інституту власності Стародавнього Риму в сучасному цивільному праві України. *Juris Europensis Scientia*. 2025. Вип 2. С. 16-22. DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v2.2025.3>
6. Белявська С.Ю. Римське право та Євроінтеграційний курс України: значення класичних правових конструкцій. *Legal Bulletin*. 2025. №4 (18). С. 19-23. DOI 10.31732/2708-339X-2025-18-A2
7. Грабинський М. Договір позички: від римського приватного права до цивільного права України. *Наукові перспективи (Naukovі perspektivi)*. 2023. № 4 (34). С. 397–409.
8. Грабинський М. Місце міжнародного договору в системі джерел міжнародного приватного права. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 5 (19). С. 271-281
9. Грабинський М. Римське право як основа міжнародного права. *Український часопис міжнародного права*. 2023. № 2/2023. С. 25-29

Інтернет ресурси

1. Загальнодержавна інформаційна мережа з питань європейського права. URL: https://minjust.gov.ua/azu_es_4_1
2. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/2116>
3. Бібліотека Сумського національного аграрного університету. URL: <https://library.snau.edu.ua/>